

EESTI ANTROPOLOOGILISE UURIMISE SENINE VILJELEMINE JA TULEVIKUÜLESANDEID.

JUHAN AUL.

Meie antropoloogilise uurimise algus ulatub tagasi 1814. aastasse, mil tuntud akadeemik *Carolus Baer* oma doktoriväitekirjas andis lühikese eestlaste haabituse kirjelduse. Nimetatud kirjeldus on ühtlasi kujukaks näiteks sellest, kuidas tol ajal antropoloogiliselt mõeldi. *Baer* kirjutab:

„Eestlaste keha on mahlarikas, kuid lihased on raske ja pideva harjutamise tõttu kõvad. Eestlaste kasv on enamasti keskmine. Nägu on veidi pundunud, lõtv, kahvatu, näojooned ilmetud; punased põsed haruldased. Juuksed on enamasti blondid, lapse-eas peaaegu valged. Keha tugevus keskpärane. Temperament on üldiselt flegmaatiline, kalduvusega melanhoolsusse. Seetõttu on eestlaste keha üldiselt võttes vastupidavam ja haiguste suhtes mitte vastuvõtlikum kui teiste inimeste oma. Väga vähesed eestlased on päriselt melanhoolse temperamendiga, ainult vähesed on väikest kasvu, kuid tugeva kehaehitusega, mustade juustega, pruuni näovärvusega, käitumises tõsised ja avaldavad tagasihoitud rahulolematust. Tartu piirkonnas on eestlased pikemad ja lõdvad; Tallinna ümbruses nad on vilkamad ning jutukamad, ka ei ole nende nägu siin nii pundunud... Enamikul [naistest, J. A.] on blondjuuksed, mustad juuksed puuduvad täiesti. Üldse on naiste juuksed heledamad kui meeste omad.“

Esimeseks eestlasi antropoloogiliselt käsitlevaks teoseks on 1838. a. ilmunud *A. Hueck*'i uurimus eestlaste koljudest; selles kirjeldatakse 10 koljut. Kirjelduse lõpul *Hueck* asetab küsimuse, millisesse neist viiest „varieteedist“, mis saka antropoloog *J. Fr. Blumենbach* püstitas, eestlased kuuluvad. Ta jõuab otsusele, et eestlased

erinevat euroopa varieteedist, veel enam aga mongoli omast, mistõttu ta arvab neid moodustavat omaette erisuguse varieteedi.

1845. a. tehakse esimene katse toimetada eestlaste juures antropoloogilisi mõõtmisi, et ebamääraseid sõnalisi hinnanguid asendada objektiivsete ja võrreldavate suurustega. Et mõõtmised viidi läbi ainult nelja isiku juures, siis ei saa töö tulemusist muidugi midagi ulatuslikumat järeldada.

Aastat paarkümmend hiljem (1867. a.) avaldas günekoloog J. Holst oma märkmed eesti naise üle, milles leidub rida antropoloogiliselt huvitavaid tähelepanekuid.

Holst rõhutab eesti naise füüsilist tugevust. „Kesk- ja Lääne-Euroopale omased väikesed, õrnad, lüheldased ja murduvad, õhulised kujud puuduvad hoopis. Kujud on tugevalt ja tuumakalt ehitatud ning jätavad tervise ja tugevuse mulje.“ Edasi kirjeldatakse üksikasju, millisest kirjeldusest toome siin mõned väljavõtted: „Juus on kas heleblond või tumepruun, keskmised värvused puuduvad... Näo ilusaimaks kaunistuseks on väga ilusad terved hambad, muidu aga jätab näo ja silmade löige palju soovida. Ümmargune nägu, madal laup, enamasti kitsad ja pilujad silmad, suur suu ja ilmekuse puudumine näojoonis lubavad ainult harva leida kena, rääkimata kaunist nägu... Niuded on laiad ja täidlased... Niute sellise laiuse juures on erakordselt silmapaistev, et istmik taha vähe välja ulatub, mis juba riidetatud eestlanna juures peaks igale vaatlejale silma paistma... See tuleb sellest, et esiteks on muskulatuur ja rasvkude nimetatud kohas võrdlemisi nõrgalt arenenud, eriti aga sellest, et eesti naise vaagnakalle on erakordselt väike [selles suhtes on eestlanna tehtud ainulaadseks olendiks kogu maailmas, J. A.] ... Tollega on seletatav ka see, et suguosad ei ole reitest kuigi palju kaetud. Ruumikale vaagnale kinnituvad reeglipäraselt tugevasti arenenud, sageli otse kolossaalsed reied. Jalasääre mari on eestlannal, vastandina mehele, kel peaaegu üldse sääremari puudub, tugevasti ja täidlaselt arenenud...“ jne.

Meid ei imesta, et Holst selliseid asju kokku kirjutas, vaid meid häirib teadmine, et Holsti „kirjeldusi“ on võetud hilisemate autorite poolt puhta tõena ja et seda tehakse osalt tänapäevalgi.

Edaspidine ajajärk meie antropoloogilises uurimises möödus peamiselt kranioloogiliste uurimiste tähe all. Osalt vastukajana tollal

Lääne-Euroopas õitsele lõonud kranioloogilisele koolile, osalt tarvidusest täita neid lünki, mis võrdlev kranioloogia eestlaste suhtes avastas, ilmus meilgi rida asjaomaseid töid (A. de Quatrefages, P. Broca, P. Topinard, Schöler, H. Meyer, R. Virchow, H. Witt, L. Stieda jt.).

Ei saa öelda, et too ajajärk meile suurt edu tähendas, et sel ajajärgul ilmunud tööd oleksid olnud suutelised täitma lünki meie antropoloogilises uurimises. Jõuti küll mitmele suurele ja julgele järeldusele, kuid seda vääramad ja edaspidist õiget antropoloogilist tunnetamist segavad nad olid.

1867. a. näiteks avaldas tuntud antropoloog de Quatrefages oma tähelepanekud kolme [!] eestlase kolju kohta ja leides, et kahe eestlase alalõualuud sarnanesid teatava määrani Moulin-Guignon'i kvaternaarseist kihtidest leitud alalõualuudega ning tuginedes Pruner-Bey poolt tehtud oletusele, mille järgi tol ajal, kui veel põhjapõder elas Lõuna-Prantsusmaal, eestlaste-taoline ürgrahvas elanud kogu Kesk-Euroopas kuni Püreeneedeni, püstitas ta mõni aasta hiljem oma kuulsa „preisi tõu“ teooria. Pruner-Bey aga (olgu selgituseks tähendatud) tuli oma oletusele sel teel, et avastas mõne Pariisis nähtud eestlase kolju ja Crô-Magnon'i koopast leitud troglodüütide koljude vahel sarnasust.

1872. a. avaldas kuulus antropoloog P. Broca oma tuntud töö ninaindeksi üle ja asetaski eestlased nelja [!] kolju juures mõõdetud ninaindeksi suuruse alusel nn. mongoliidsesse rahvasterühma. Aasta hiljem P. Topinard avaldas andmed nelja [!] eestlase kolju juures leitud prognatismi kohta ja asetaski meid, vastavalt leitud prognatismi suurusele, indo-euroopa ja mongoli rahvaste vahepeale. Mõni aasta hiljem nentis ta oma „Antropoloogias“ isegi tõsiasjana, et Euroopa kõige prognaatsemaiks „tõugudeks“ olevat soomlased-eestlased ja et need ses suhtes seisvat lähedal kollastele tõugudele. Nimetatud „Antropoloogia“ teises (1922. a.) väljaandes julgetakse esineda sõnasõnaliselt samade väidetega.

1875. a. saksa antropoloog R. Virchow, kõneldes Berliini Antropoloogia, Etnoloogia ja Ürgajaloo Seltsi istungil laplasist, puudutas ka eestlasi; ta tähendas, et laplased, soomlased ja eestlased olevat kranioloogiliselt niivõrra erinevad, et vaevalt saavat juttu olla nende rahvuslikust ühtekuuluvusest; selle kasuks aga kõnelevat nii mõnigi asja-

olu. Mõni aasta hiljem sama autor leiutas, et soomlased ja madjarid, kes seni olevat võrdlemisi suurt kultuurivõimelisust üles näidanud, seisvat oma oimupiirkonna puuduliku arengu suhtes austraallastele, melaneeslastele ja malailastele, ühe sõnaga, väga madalatele rahvas-tele lähemal kui eestlased ja laplased, keda ollakse harjunud asetama palju madalamale vaimse võimete astmikule. Muuseas olgu tähenda- tud, et V i r c h o w'il oli oma vaatluste tegemisel kasutada kõigest 12 eestlase koljut.

Ainukeseks teoseks, mis me tollaegsest Eesti kohta ilmunud osteoloogilis-antropoloogilisest kirjandusest võiksime väärtuse mõt- tes esile tõsta, oleks W i t t'i uurimus eestlaste kolju vormi üle (1879. a.). Võrdlemisi suurearvulisel koljumaterjalil — 86 koljut — põhi- nevas üksikasjalises kirjelduses leiame märkusi, mis tähelepanu vää- rivad praegugi.

Varsti siirduti aga jällegi elusa inimese vaatlemisele. 1878. a. ilmusid O. G r u b e antropoloogilised uurimused eestlaste üle. G r u b e uurimus tähendas tol ajal suurt sammu edasi, eriti meetoodilises mõt- tes, ja tuleb kahetseda, et temale ei järgnenud teisi sellelaadilisi. G r u b e andmeid on hiljemini korduvalt mainitud ja isegi veel võrd- lemisi lähedas minevikus. Praegu nad muidugi enam kuigi suurt tähtsust ei oma, ja tuleb kahelda, kas nad üldse kunagi on õi g e d olnud. „Eestlaste“ keskmise pikkusena G r u b e näit. nimetab 164,28 cm, kuna aga on teada, et lätlaste tollaegne kasv oli 168,5 cm (V. D e - r u m s'i andmeil), ja ometigi on lätlased meist veidi lühemad; pealegi on juba 150 aasta eest mõõdetud eestlaste keskmine kasv olnud 169,6 cm (Y. K a j a v a).

Järgnevate aastate üritusist tuleks eeskätt märkida katset lahenda eestlaste kasvuküsimust võrdlevalt teiste tollaegse Vene riigi rahvustega. 1889. a. esitas D. A n u t š i n 1874.—1883. a. Vene armees teeninud eestlaste pikkusemõõdud ja 1894.—1895. a. ilmusid A. H a r u - z i n'i samasisulised andmed Põhja-Eestist päritolevate eestlaste kohta. Kuigi õiget pilti need siiski ei anna, antud korral muuseas seetõttu, et vastavais arvutuses, nagu G. M i c h e l s s o n selle hiljuti avastas, on tehtud õige suuri vigu.

1894. a. ilmus R. W e i n b e r g'i väitekirj eestlaste ajusagarate üle, mis ka antropoloogiliselt teatavat huvi pakub, ja hiljemini tuli ta

veel paaril korral samade küsimuste juurde tagasi. Paar aastat hiljem kirjeldas ta mõningaid vanemaist haudadest leitud koljusid ja käesoleva sajandi alguses (1903. ja 1905. a.) Viljandimaalt Võisikult leitud kiviaja-koljut, mis on esimene sellesarnane Baltikumis. 1902. a. avaldas Weinberg ülevaate Tartumaa meeste pikkuse kohta, osalt isiklikkude mõõtmiste, osalt sõjaväes toimetatud mõõtmiste põhjal. Juba aasta varem avaldas ta ülevaatliku kokkuvõtte eestlaste antropoloogilise kuuluvuse kohta ja 1903. a. avaldas ta selle veidi muudetult ja täiendatult iseseisva tööna. Oma vilka tegevusega meie antropoloogilise uurimise alal on Weinberg loonud selles nagu iseseisva aja-järgu.

Asjaolu, et R. Weinberg oli eelkõige anatoom ja mitte antropoloog, ei lasknud aga tema töökust eriti arendavalt mõjule pääseda meie antropoloogilises uurimises. Ühest küljest liiga anatoomiliselt üksikasjaline, teisest küljest liigselt vananenult üldsõnaline ja vaene objektiivseilt andmeilt ning süstemaatilise taibuta, oli ta tüüpiliseks vana anatoomilise kooli esindajaks. Ka tuleb kahjuks tähendada, et arvulised andmed, niipalju kui neid R. Weinberg'i töis esineb, on pahatihti äärmiselt ebausutavad. R. Weinberg omistab näit. eestlasile niivõrra pikka siru-ulatust [108% kasvust!] — pikki käsi ja laiu õlgu —, et neile Euroopas ses suhtes keegi kaugeltki lähedale ei küüni, Aasias ka mitte; seda suudavad alles Aafrika duala ja džagga suguharud, Okeaania Uus-Guineas arupi suguharu ja Ameerikas irokeesid. Eestlaste nabakõrguse relatiivse väärtusena R. Weinberg nimetab arvu 61, ja leiab, et eestlaste naba asetsevat järelikult väga kõrgel, kuna nabakõrgus „teistel tõugudel“ ei küündivat üle 60% kasvust. Selliseid naba kõrge seisuga rahvaid me tunneme tõepoolest vähe: mordvalased, araablased, Aafrika sudaani neegrid, massai suguharu, Okeania meraukeed ja vähesed teised. Praegused uurimused ongi näidanud, et Weinberg'i arvulised hinnangud ei ole õiged. Ehk jälle: Weinberg tähendab, et eestlaste nägu olevat lai ja madal, mis avalduvat ka nn. morfoloogilise näoindeksi väärtuses (näo kõrguse % näo laiusest), mis olevat umbes 90. Me teame aga, et sellise kõrge väärtusega morfoloogilise näoindeksiga rahvast resp. tõugu tuleb ilmtingimata pidada kõrge- resp. kitsanäoliseks, ja et eestlastel nimetatud indeksi väärtus on siiski kõigest 86 ümber. Ja palju muud säärast.

Pärast Weinberg'i siirdumist Tartust Peterburi tuli meie antropoloogilises uurimises pikem seisak, mis kestis kuni meie riikliku iseseisvusaja algusaastaini, kui mitte arvestada 1914. aastat, mil ilmus C. M. Fürst'i väike, kuid väga väärtuslik töö Saaremaalt Kõljalast¹ leitud neoliitiliste inimluustikkude üle.

Mis on meie antropoloogilise uurimise esimene sajand meile seega andnud?

1) Nimetatud sajand on jätnud meile mitmed õige väärad eestlaste haabituse kirjeldused.

2) Ta on poetanud nii spetsiaal- kui ka üldantropoloogilisse kirjandusse rohkesti äärmiselt ebaõigeid andmeid eestlaste kohta. Võiks isegi öelda: me oleme antropoloogide peres kuulsaks tehtud rea meile omistatavate veidruste tõttu.

3) Tõuteaduslikud kaardid, selles osas, milles nad puudutavad meid, ja seega tõelised kujutlusedki meie rahvast, samuti kui ka üksikute antropoloogiliste tunnuste leviku kaardid (J. Deniker'i, W. Z. Ripley, S. De Geer'i, Fischer-Lenz'i, E. v. Eickstedt'i jt. omad) on seetõttu väärad. Saarlased on meil näit. pikakasvulised, kuid saarlasi kujutatakse kaartidel ikka alles lühikasvulistena.

4) Õpperaamatuis paigutatakse meid pahatihti alles „kollase rassi“ resp. mongoliidsete tõugude leviku areaali, mida aga praeguste uurimuste alusel enam kuidagi teha ei saaks.

Olukord on seda kurvem, et teatavasti neid andmeid, mis kord kirjandusse, eriti õpperaamatuisse liikuma pääsenud, on sealt õige raske välja ajada, ja et esimesed muljed, mis teadlased meist selliste väärade kirjutuste kaudu saavad, sööbivad mällu kõige enam.

Riikliku iseseisvuse ajajärk tõi siin mõnevõrra muudatusi ja edu. Ei oleks liialdus öelda, et me viimase 12 aasta jooksul oleme kõnesoleval teadusefrondil isegi rohkem edasi jõudnud, kui seda on suudetud kogu eelnevatel ajajärkudel. See ei tähenda aga, nagu hiljemini näeme, sugugi seda, et me juba vajalikul kaugusel oleme ja et me olukorraga

¹ Kurioosumina olgu märgitud, et saksa antropoloog W. Scheidt oma suuremas ülevaatlikus teoses „Die Rassen der jüngeren Steinzeit in Europa“ (1924) asetab Kõljala ühes Saaremaaga Soome.

võiksime leppida. Ja miks peaksime ainult teistega ühel tasemel olema, miks me ei võiks teiste eel sammuda, vähemalt mõnel frondi-sektoril?

Esimeste iseseisvusaastate keskseks ja tähtsaimaks tööks tuleb kahtlemata pidada R. V i l l e m s'i väitekirja eestlaste antropoloogia üle, mis ilmus 1926. aastal. Tuues rea objektiivseid andmeid mood-sale mõõtmistehnikale rajanevate mõõtmistulemuste kujul, annab too uurimus antropoloogile hulga teiste rahvaste omadega võrreldavaid fakte, kõrvaldab mitmed seniavaldatud väärad kujutlused ja väärib sellisena täit tunnustust. V i l l e m s'i suureks teeneks tuleb lugeda ka seda, et ta oma töös väga põhjendatult astub välja eestlaste mongoliid-sesse rahvasteperre kuuluvuse vastu.

Kahjuks on aga V i l l e m s oma töö jätnud pooleli — morfoloo-gilise statistika astmele — ja see takistab antropoloogil selle tulemusi täiel määral kasutamast ja mõistmast. Ei saa ka mainimata jätta, et Riigi Statistika Keskbüroo on V i l l e m s'i tööd väga mitmete eksita-vate arvutusvigadega rikkunud.

Peaaegu samaaegselt V i l l e m s'i tööga ilmus G. S o m m e r'ilt koguteoses „Eesti maa, rahvas ja kultuur“ lühike ülevaade eestlaste antropoloogia kohta. S o m m e r'i töö ei too kahjuks siiski midagi uut, vaid kordab peamiselt W e i n b e r g'i ebamääraseid kujutlusi ja ekssi-musi. On veidi arusaamatu, miks Sommer ei kasutanud V i l l e m s'i andmeid.

Aasta enne V i l l e m s'i töö ilmumist, 1925. a., avaldas H. M a - d i s s o o n oma andmed eestlaste aju kaalu üle, mis ka antropoloogili-selt tähelepanu väärivad, kui mitte Euroopa inimtõugude, siis vähe-malt tõurühmade eristamise mõttes, eelkõige aga üldise ja isegi prakti-lise antropoloogia seisukohalt. Samas mõttes väärib mainimist ka tema hiljemini (1926. a.) ilmunud töö eestlaste menarhe-ea kohta.

1927. a. alustas allakirjutanu oma antropoloogilisi uurimisi Sõr-ves. Töö esialgne eesmärk oli kitsaulatuslik ja tagasihoidlik: taotlesin anda selle poolsaare antropoloogilist ülevaadet tol ajal üliõpilasselts „Raimla“ poolt algatatud mitmesuguste uurimistega mainitud maal-alal. Kuna Sõrve territoriaalselt võrdlemisi isoleerituna osutub etno-graafilis-antropoloogiliseks piirialaks, olles soome sugu rahvaste lääne-suunalisel edasitungil üheks edelapoolseimaks punktiks ja lääne rah-vaste mereteelise leviku eelmaaks, oli antropoloogiline huvi selle võrd-

lemisi väikese poolsaare vastu küllalt õigustatud. Nimetatud töö vältas kaks suve, ja 1929. a. ilmusid töö peamised tulemused trükis. Uurimised näitasid, et Läänemeri on olnud kaunis tõhusaks barjääriks põhjatõu idasuunalise ekspansiooni vastu, mistõttu Sõrve on olnud ja jäänud ülekaalukalt idabaltilise tõu resp. soomeugrilise rahvaelemendi alaks.

1930. a. avaldab G. Michelson kirjutise eestlaste kasvu üle, kasutades selleks 1923. ja 1924. a. sõjaväes teeninud ja seal tavalise arstliku järelevaatuse korras mõõdetud sõdurite mõõtmisandmeid. Michelson'i tööst selgub, et kasv väheneb Eestis loodest kagu suunas, mis asjaolu seni oli alles vaieldav ja millesse isegi Villem s'i uurimus ei toonud selgust. Mis aga puutub kasvu leviku üksikasjadesse meil, siis ei ole Michelson'il nende lahendamisel olnud õnne. Muhus me näit. leiame tema andmeil võrdlemisi lühikese kasvu, teatavasti on aga muhulased pikakasvulised; Kesk-Saaremaa on märgitud pikakasvuliste alana, mis ei ole aga õige; Noarootsi, vastuoksa, on tähistatud väga lühikasvuliste alana, tõeliselt on siin aga pikakasvuliste rajooniga tegemist, jne. Viga ei ole siin siiski autoris, vaid andmetes: olgem teadlikud, et sõjaväes toimetatud arstlikekude mõõtmiste andmed ei kõlba teaduslikekudeks otstarveteks. Sel põhjusel me ei saa tõsiselt võtta ka statistilisi kirjutisi ses küsimuses, mis kas enne või pärast Michelson'i tööd ilmusid (N. Köstner, H. Reiman, Sõjaväe Tervishoiu Valitsus).

Samal 1930. a. alustasin antropoloogiliste tunnuste registreerimist kogu Saare maakonnas. Juba Sõrve uurimise päevil Saaremaal rohkesti matkates torkasid silma lokaalsed erinevused üksikute kihelkondade inimitüüpides, ja et neid omapärasusi tähistada, asusingi nimetatud tööle koos paari üliõpilasega, mis töö kestis kolm aastat. Samajaliselt hankisin sõjaväest, eriti sõjalaevastiku meeskonnast vastavaid lisamaterjale.

1931. a. H. Reiman avaldas trükis R. Villem s'i töö andmed. Huviäratajana antropoloogiliste küsimuste vastu on see raamat oma ülesande täitnud. A. Friedenthal esines oma uurimustega Harjumaalt (Kuusalust) ja Virumaalt (Lüganuselt) leitud pronksiaja inimluustikkude üle. Tema andmeist selgub, et meil tol ajal pidid põhjatõugu rahvaelemendid nimetatud aladel olema kaunis tugevasti esin-

datud. Selle fakti konstateerimisel on meie esiajaloolise antropoloogia seisukohalt küllalt suur tähtsus.

1932. a. ilmusid G. R o o k s'i uurimused eestlaste vererühmade üle. Samas küsimuses ilmusid mõned esialgsed kokkuvõtted juba varemini (J. R a u k a s ja X. P o s k a, 1928. a.). R o o k s'i andmeist selgub, et meil esinevad vererühmade suhtes territoriaalsed erinevused: Põhja-Eestit iseloomustab tugev 0-rühma ülekaal, kusjuures küllalt rohkesti leiame ka B-rühma; Kesk-, Lõuna- ja Kagu-Eestis on A-rühm enamikus; Lääne-Eestis esinevad 0-rühm ja A-rühm võrdselt, B-rühm on vähemuses ja AB-rühma esineb siin enam kui mujal. On aga küsitav, kas sellest ka küllalt kaaluvaid antropoloogilisi järeldusi saab teha, kas need faktid omavad antropoloogilist tähtsust, vähemalt sel määral, nagu seda paljud arvasid ja osalt praegugi arvavad¹.

Samal 1932. a. avaldasin lühikese esialgse kokkuvõtte toormaterjalina muhulaste antropoloogiliste tunnuste üle.

1933. a. avaldas S. E h r h a r d t oma antropoloogilised uurimused Kõpu kihelkonna elanikkude kohta. E h r h a r d t'i töö — kui maha arvata see puudus, et mõõdetute vanuse vahe on väga suur (20—60 a.) — on teretulnud uurimuseks ühe piiratud ala antropoloogilise pildi selgitamiseks, „kardetav“ aga selles mõttes, et kandes liiga kõlavat ja sisule mittevastavat pealkirja („Die Rassenzusammensetzung des estnischen Volkes“) ja üldistades Kõpu kihelkonna uurimisel saadud tulemusi kõigi eestlaste kohta, mis ei ole kuidagi õige, viib lugeja

¹ Inimeste jagunemine nelja vererühma (0, A, B ja AB) põhineb asjaolul, et vere punalibledes võib esineda või puududa kahte liiki kokkukleepuvat ainet ehk aglutinogeeni (A ja B) ja vereseerumis kahte liiki kokkukleepivat ainet — aglutiniini (α ja β). Kui A satub kokku α -ga või B β -ga, siis vere punalibled kleepuvad kokku (aglutineeruvad). 0-rühm: vere punalibledes aglutinogeen ei esine, kuid vereseerumis on mõlemat sorti aglutiniinid olemas, mistõttu selle rühma isikute vere libled teistesse rühmadesse kuuluvate isikute vere mõjul ei kleepu, kuid nende vere seerum aglutineerib kõikide teiste rühmade verelibled. B-rühm: vere punalibledes on aglutinogeen B ja aglutiniin α . A-rühm: verelibledes leidub aglutinogeen A ja aglutiniin β . A-rühma isikute vere punalibled kleepuvad B-rühma veres ja vastupidi. AB-rühm: vere punalibled sisaldavad mõlemat liiki aglutinogeeni, kuid vere seerumis aglutiniine ei esine, mistõttu vastavate isikute verelibled kleepuvad kokku kõikidesse teistesse vererühmadesse kuuluvate isikute vereseerumi mõjul, kuid nende vereseerum ei kleebi ühegi teise rühma isikute vere liblesid.

täiesti väärale arusaamisele meie tõulistest oludest. Kui autor lõpuks tähendab, et meil läänes ja loodes eriti põhja-, idas ja kagus aga idabalti tõu mõju tohiks ülekaalus olla, siis on see ju üldjoontes õige, kuid seda järeldust autor ei tee oma isiklikkude uurimiste, vaid teiste meie riikliku iseseisvusaja uurijate andmeil. E h r h a r d t'i töö teatavasti tekitas pahameelt ajakirjanduses, sest et selle sissejuhatavas ja etnograafilises osas leidub eestlaste kohta rohkesti pahatahtlikku ja mahategevat.

1933. a. avaldas ka allakirjutanu lühikese ülevaate eestlaste antropoloogiast („E. Entsüklopeedias“). Kui vähe oli mul tol ajal öelda! Muidugi jätsin ma kõrvale vananenud andmed — kogemuste puudumisel kahjuks mitte kõik, asendades need uutega, ajakohastega, nii palju kui selleks tol ajal võimalusi oli. Selle tulemuseks oli väike, pigemini statistiline kui antropoloogiline kokkusurutus, rida sidumata fakte. Päris uudsuseks ses töös olid siiski eesti naise kohta käivad enam-vähem ajakohased meetrilised andmed, mille hankimiseks tuli üle poole aasta töötada. Veidi hiljemini avaldasin sama küsimuse üle artikli „Eesti Hõimus“, milles aga juba katsusin arendada ka mõnesuguseid kujutlusi meie tõuliste olude üle. Osalt toimus see muidugi V i l l e m s'i andmete põhjal, osalt aga aitasid mind selleks ka isiklikud kogemused, mis olid peamiselt meie sõjaväelaste mõõtmise teel omandatud.

Veel ilmusid 1933. a. minu uurimiste tulemused Saaremaa „sega-vereliste“ üle. Saaremaal teatavasti neil aladel, kus suure Maailmasõja päevil viibisid kogukad vene garnisonid, vallaslaste arv tõusis mitmekordseks, kusjuures oli teada, et vallaslaste isadeks olid kaugelt enamail juhtudel vene sõjaväelased. Et tolle tõulise segunemise otseid tulemusi kindlaks teha, otsustasin Maailmasõja-aegseid lapsi (14- kuni 15-aastased) Saaremaal võtta lähemale uurimisele, mis mul võimalduski 1932. a. kevadel. Uurimise tulemused näitasid, et segasaarlased (ema eestlane, isa muulane) on oma kehaliselt konstitutsioonilt paremini arenenud kui puhtsaarlased. Edasi selgus, et segasaarlased osutasid tugevamat näokolju, puhtsaarlased aga tugevamat ajukolju arengut, ja et esimesed olid tublisti tumedavärvuselisemad kui teised. Ka võis konstateerida esimeste juures suuremat nii psüühilist kui ka somaatilist mitmekesidust.

1933. aasta tähendab ühtlasi teatavat pöördepunkti meie antropo-

loogilises uurimises. Saaremaa andmed näitasid, et seal tavaliste taksonoomiliste ühikute, s. o. inimtõugude suhtes selgejoonelised, täiesti läbi lõnnud erinevused puudusid. Edasi ilmnnes, et siinsete antropoloogiliste nähtuste interpreteerimiseks on vaja samalaadilisi andmeid ka mandrilt. Samaaegselt tutvudes meie antropoloogilise uurimise minevikuga ja tulemuste üksikasjadega, tuli jõuda paratamatult otsusele, et sellekohased uurimised tuleb rajada hoopis ulatuslikumale ja avaramale alusele. Olin jõudnud samuti selgusele, et sobiva, s. o. tõsiasjadele vastava andmestiku hankimine võis toimuda ainult sõjaväes ettevõetud üksikasjaliste ja hoolikate mõõtmiste kaudu. Ma ei taha muidugi öelda, et see tee on ideaalne, küll aga seda, et see on olemasolevatest kõige parem. Sõjaväes, nagu tähendatud, ma töötasin juba varemalki, kuid nüüd alustasin siin k a v a k i n d l a t tööd. Võttes arvesse, et töötamisvõimalused, eeskätt ajalises mõttes, olid kaunis piiratud — olukord muutus alles 1935. aasta keskpaigast peale, mil ma sain ülikooli stipendiaadiks antropoloogia alal —, arvestades ka, et meie sõjavägi on laiali paisatud üle kogu riigi ja et selle jooksev koostis ei ole suur, edasi arvestades tehnilisi raskusi (garnisone tuli aastas külastada kaks korda), ei tuleks imestuda, et töö venis ja kestis üle nelja aasta. Tänuga mainin siin, et meie sõjaväe juhtkond osutas mulle suurt vastutulelikkust, täiel määral aru saades minu ürituse tähtsusest, mis mu tööd suuresti kergendas.

1935. a. trükiti koguteoses „Eesti VII“ „Viljandimaa antropoloogiline ülevaade“. Too oli meil esimeseks katseks anda üksiku maakonna antropoloogilist pilti ühtlase andmestiku põhjal. Andmestik, millele tol ajal tuli kõnesolev kirjutis rajada, ei olnud lõplik, s. o. selline nagu praegu, mistõttu kirjutis on veidi vananenud, olgugi et üldine pilt oli juba tol ajal täiesti õieti tabatud. Kui me tahaksime siin kõnesoleva töö tulemusi kõige üldisemais joonis resümeeerida, siis tuleks öelda järgmist: Põhja-Viljandimaa on märgatavalt põhjatõulisem kui Lõuna-Viljandimaa, kusjuures igal juhul eriti väljatõstetavaks, ümbruskonnast tublisti erinevaks alaks on Kolga-Jaani; Lõuna-Viljandimaal tuleks Tarvastu ja osalt ka Kõpu siin maakonnas kui kõige idabaltilisemad alad eraldada Paistust; Kesk-Viljandimaad (Suure-Jaani ja Viljandi khk.) võiks võtta omaette üleminekuks, märkides sinna lisaks, et Viljandi kihelkonnas (ja Viljandi linnas) äratab tumedavärvuseliste tõutüüpide rohkus tähelepanu.

1935. a. antropoloogilise uurimise saavutistest tuleks veel nime-
tada allakirjutanu tööd meil viimasel ajal leitud kiviaja inimluustik-
kude üle. Nagu eelmisest teada, oli meil seni kirjeldatud nimetatud
ajajärgust kaht inimluustikku: Võisiku ja Kõljala omi. Meie riikliku
iseseisvusaja vältel lisandati neile meie arheoloogide poolt hiljuti kolm:
kaks naise luustikku Lüganuselt Sope külast ja mehe luustik Kose khk.
Ardu külast. Kuna tolle aja elanikkonna tõulise kuuluvuse selgita-
mine erilist tähtsust omab, võtsin need luustikud prof. H. M o o r a
ja mag. R. I n d r e k o lahkkel vastutulekul ses suhtes esimeses järje-
korras üksikasjalisele vaatlusele. Varemate leidude põhjal C. M.
F ü r s t oletab, et siin pidid kiviajal elutsema k a k s erinevat inim-
tõugu — pika- ja lühipealine, nii nagu Rootsiski tol ajal. Viimased
leiud kõnelevad pikapealise tõu osatähtsuse kasuks, mis aga muidugi
ei tähenda, et lühipealised tõuelemendid tol ajastul meie maa-alal puu-
dusid. Edasi selgus, et nimetatud tõud ei esinenud meil ka kiviajal
puhtal kujul, ja võib isegi oletada, et need tõud ei olnud tol ajal veel
niigi eristunud kui praegu ja et geograafiline üleminek nende kahe tõu
vahel oli juba tol ajal pigemini ühtlane, sujuv, kui järsult erinev, nii
nagu see on tänapäevalgi. Kogu küsimuse mingikujuliseks lahendamiseks
on aga praegune andmestik alles liiga väike.

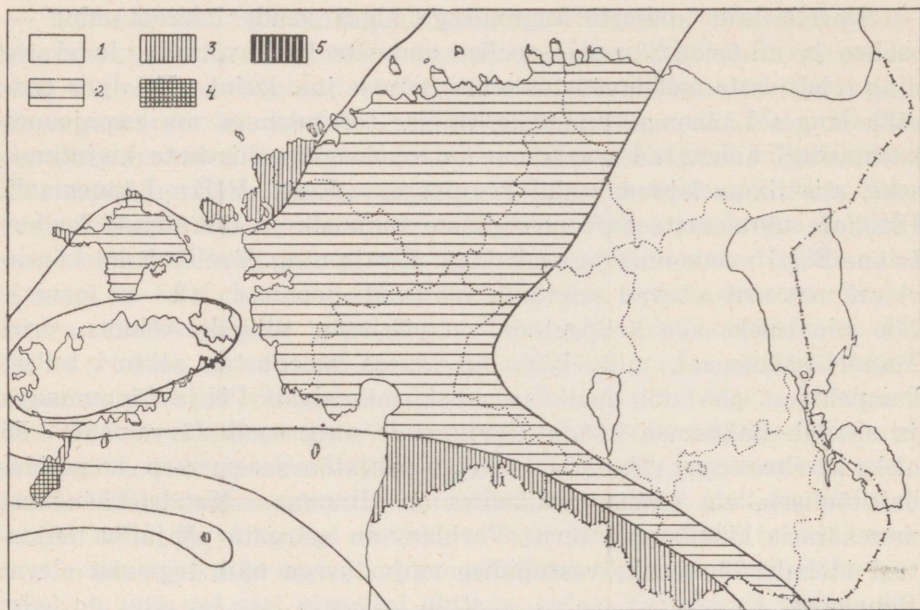
1936. aastal avaldas A. L ü ü s oma antropoloogilised andmed meie
vastündinute kohta. Allakirjutanult ilmus esialgne ülevaade eest-
laste kasvu ja samuti esialgne ülevaade meie tõulise kuuluvuse kohta.
Viimane töö on V Soome-ugri kultuurkongressil peetud ettekande
kokkuvõte. Nimetatud tööde sisulise küljega tutvume mõne reaga
hiljemini.

Sama 1936. aasta lõpuks lõpetasin sõjaväelaste mõõtmise —
1937. a. alguses sooritasin veel vaid mõned vähesed mõõtmised —, mõõ-
detute arvu tõustes 15 110 eestlasele ja mõnesajale muulasele. Lisan
siin täiendavalt juurde, et samaaegselt sõjaväes töötamisega kasutasin
võimalusi ka naiste ja õpilaste mõõtmiseks. Esimesi on seni mõõdetud
ligi 600, teisi üle 2000. Kui arvestada seda, et Rootsis mõõdeti omal
ajal — üle 10 aasta tagasi — 40 000 sõjaväelast, Norras 13 700, Poo-
las 120 000, kuid hoopis väiksema üksikasjalikkusega, ja kui Poolat
näit. seetõttu loetakse antropoloogiliselt kõige paremini uuritud maaks
Euroopas, siis mõistame, et me ei tarvitse oma andmete arvu juures
häbeneda.

Paralleelselt andmete kogumisega algas nende läbitöötamine — osalise ja nii-öelda jämedajoonelise andmete kokkuvõtmise, indeksite ning relatiivsete mõõduväärtuste arvutamise jne. kujul. Esialgne peärõhk langes Läänemaa andmeile, millise töö tulemusi ma esmajoones kasutasingi nimetatud maakonna antropoloogilise ülevaate kirjutamiseks, mis ilmus läinud aastal koguteoses „Eesti VIII: Läänemaa“. Üksikute tähtsamate antropoloogiliste tunnuste ja tõutiüptide levikut Lääne-Eesti maakonnis ja osalt kogu Eestis ning järelikult ka kõnesoleval maa-alal aitavad selgitada vastavad joonised (2.—8. joonis). Mis siin tuleks alla kriipsutada, on põhjatõu tüüpide rohkus, eriti Mandri-Läänemaal, mille kesk- ja idaosas moodustab sektori tollest kompaktselt põhjatõu levikuarealist, mis algab Põhja-Pärnumaaga ja siirdub Läänemaa kaudu Harjumaale ning osalt Järvamaale. Ei oleks ka ilmaaegne rõhutada, et kõige põhjatõuvaesem resp. kõige idabaltitõulisem ala Lääne maakonnas on Hiiumaa. Mandri-Läänemaa mereäärseis kihelkonnis (eriti Varblas) on märgata põhjatõu mõjustust idabalti tõu poolt, vastupidise mõjustusega näib tegemist olevat Pühalepas.

Seoses Läänemaa tõulise pildi selgitamisega tuli paratamatult ülevaade saada ka Lääne-Eesti rootslaste antropoloogilisest koostisest. Tahtes-tahtmatult tuli seista küsimuse ees, millega ajaloolased, keeleteadlased, etnograafid jne. on juba korduvalt kokku puutunud: kas ja kuivõrra rootslased on meid antropoloogiliselt mõjustanud?

Tavaliselt kujutellakse, et rootslaste tõuline mõju on meil kaunis suur ja et Läänemaa põhjatõulisus ongi tollega seletatav. Kuidas on see tõeliselt? Andmed näitasid, et meie Lääne-Eesti rootslased erinevad Rootsi rootslasist tunduvalt enam kui Soome rootslasist ja Läänemaa eestlasist. Meie Lääne-Eesti rootslased on näit. tublisti pikemakasvulised, laiemapealised, laiemalaubalised, laiemaalõualised kui Rootsi rootslased, erinevad samas suhtes meie Läänemaa eestlasist ja teistest rootslasist aga tublisti vähem. Erandiks on nende silmade ja juuste värvus, mis meie Lääne-Eesti rootslasil on võrdlemisi tume: tumedajuukselisi on siin 44,4% ja pruunisilmalisi 7,7%, kuna vastavad protsendarvud Rootsi rootslaste ja Läänemaa eestlaste juures on 27,3 resp. 5,0 ja 25,0 resp. 5,7. Tõuliselt on meie Lääne-Eesti rootslased siiski võrdlemisi hästi säilitanud oma emarahva tõulise ilme, olles kaunis ülekaalukalt põhjatõulised. Too ilme aga kahvatub seda enam,

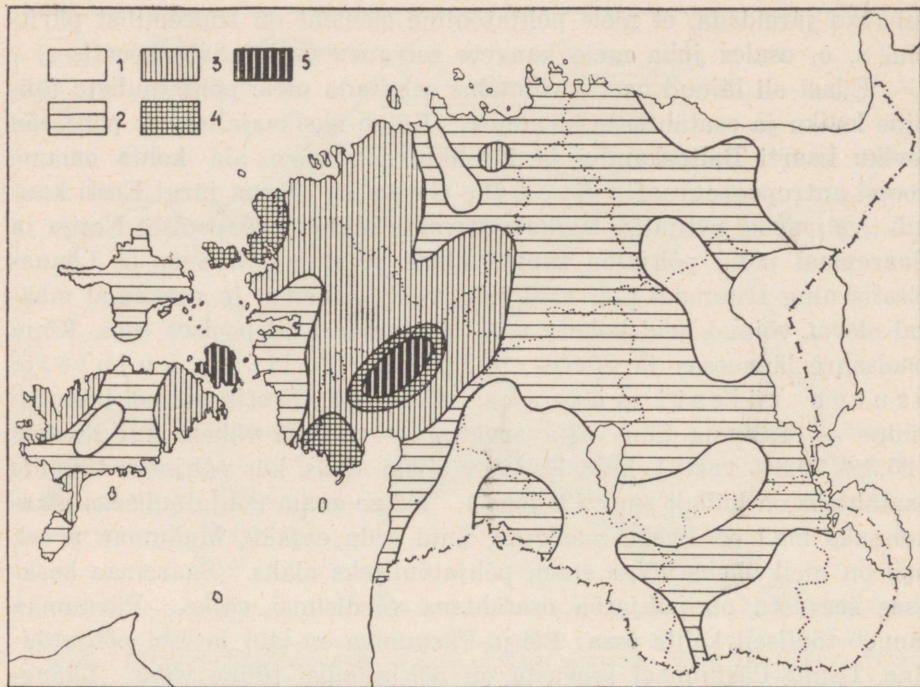

1. joon. Põhjatõu tüüpide leviku kaart endiste andmete (Sten De Geer'i) järgi. 1. ja 2. — väljaspool põhjatõu levikut seisvad alad, 3. — põhjatõu ala, 4. — ilmsesti põhjatõu ala, 5. — põhjatõu tuumala. ÖEST-st.

mida rohkem me läänest siirdume itta, kus põhjatõuliste tüüpide asemele tulevad idabaltilised elemendid ja heledad segatüübid; samuti kahanevad läänest ida poole siirdumisel tumedad tüüpelemendid. Mis edasi erilist rõhutamist väärib, on see, et mitmetes kihelkondades, kus omal ajal suuremal määral on rootslasi elanud (Reigis, Pühalepas, osalt Jämajas jm.), valitseb praegu ilmne idabaltiline ülekaal, ja siin ei saaks järelikult rootslaste antropoloogiline mõju eestlastesse kuigi nimetamisväärselt kõne alla tulla. Edasine analüüs näitas, et kui meil saab rootslaste antropoloogilisest mõjust kõnelda, siis eeskätt ja nähtavasti ainult neis kihelkonnis, kus praegu ja varemategi aegadel rootslased elavad ja elasid eestlastega kas läbisegamini või kõige lähemas kontaktis (Noarootsis, Ristil, Madisel, osalt Lääne-Nigulas), mujal aga mitte. See asjaolu ja rida teisigi fakte

lubavad järeldada, et meie põhjatõuline element on endeemilist päritolu, s. o. osales juba meie kaugete esivanemate tõulises koostises.

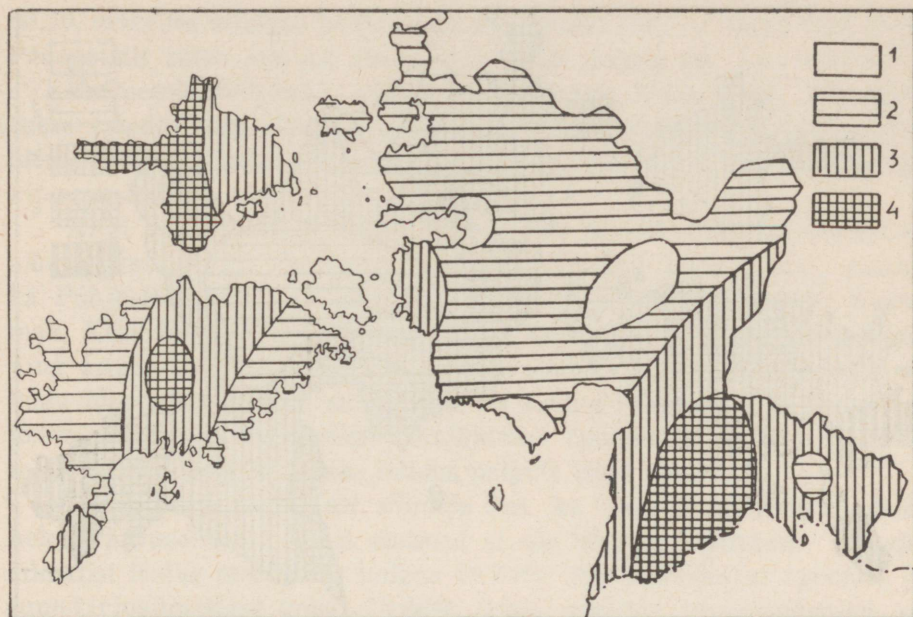
Edasi oli läinud aastal võimalus selgitada meie põhjatõuliste tüüpide leviku ja osatähtsuse küsimust. Kõige üksikasjalisemat põhjatõu leviku kaarti Baltoskandia ja järelikult ka meie ala kohta omame rootsi antropogeograafilt *Sten De Geer*'ilt. Tema järgi Eesti kuulub „väljaspool põhjatõu levikut seisvasse alasse“; idapoolses Eestis ja Saaremaal pidid põhjatõu tüübid üldse puuduma, Lääne- ja Lõuna-Eestis ning Hiiumaal pidi neid juba veidi esinema, ja rohkemal määral olevat võinud neid kohata vaid Harjumaa loodepoolses osas, Kõpu poolsaare lääneosas ja Sõrves (1. joon.). Selline kujutelm osutus täiesti vääraks. Tõsi küll, Eestis on põhjatõulisi tüüpe — Tallinna linn välja arvatud — tublisti vähem kui Rootsis (25,3% 30,8% vastu), kuid Eesti on siiski alaks, kus põhjatõu tüüpide osatähtsus on küllalt suur (2. joon.). Kõige enam põhjatõuliseks maakonnaks meil on Saare maakond, kuid seda eeskätt Muhumaa arvel, mis on meil üheks kõige enam põhjatõuliseks alaks. Saaremaa keskosas seevastu on põhjatõu osatähtsus võrdlemisi väike. Pärnumaa langeb tõuliselt kahte ossa: Põhja-Pärnumaa on läbi ja läbi põhjatõuline, Lõuna-Pärnumaal seevastu on põhjatõulisi tüüpe vähe. Lääne-maast — nagu varemini nägime — on ainult Mandri-Läänemaa tublisti ülekaalukalt põhjatõuline. Samuti langeb Harjumaa rahvastik põhjatõu osatähtsuselt kahte ossa: ainult läänepoolne osa on siin põhjatõulise ülekaaluga. Järvamaal kõigub põhjatõu tüüpide % 20—30 vahel. Põhja-Viljandimaa on enam põhjatõuline kui Lõuna-Viljandimaa; esimeses on üle 20% põhjatõulisi tüüpe, teises aga alla 20%. Virumaal on kaugelt suuremal osal maa-alast põhjatõu tüüpide % veidi üle 20; paiguti aga — ida pool — alla 20. Tartumaal leiame põhjatõu tüübid suuremas osas ühtlaselt levinud olevat (veidi üle 20%). Sama kehtib üldjoontes ka Võrumaa kohta. Valgamaa on põhjatõu tüüpidelt võrdlemisi vaene (alla 20% põhjatõu tüüpe), kõige vaesem on neilt aga Setumaa, kus leidus vaid 15,6% põhjatõulisi tüüpe. Et Eestis on seega põhjatõu tüübid üle riigi hoopis ebahõltsasemalt levinud kui Rootsis, siis on siin — Lääne-Eestis — maa-alasid, kus põhjatõu tüüpe on üldiselt umbes 30%, ja neid tuleks järelikult hinnata kui *Sten De Geer*'i „põhjatõu tuumala“; Ida-Eestit aga, kus on põhjatõu tüüpe umbes 20%, võiksime samastada nimetatud autori „ilmsesti põhjatõu alaga“.

2. joon. Põhjatõu tüüpide leviku kaart praeguste andmete põhjal. Põhjatõu tüüpe on: 1 — alla 20%, 2 — 20—30%, 4 — 40—50% ja 5 — üle 50%.
ÕEST-st.

Väiksemaid detailküsimusi, mille lahendamiseks läinud aastal toime tuldi, oleks nimetada üksikute tähtsamate antropoloogiliste tunnuste — kasvu, peavormi, värvusetunnuste — leviku selgitamist. Nagu tähendatud, ilmusid sellekohased kokkuvõtted juba aastat kaks tagasi, kuid siis oli andmete kogumine veel täiel frondil käimas, mistõttu praegused kokkuvõtted täiendavad ja täpsustavad tookordse töo tulemusi mitmeti. Et viimase aja andmed on trüki avaldamata, siis tõstaksin nad siin mõne reaga esile.

Mis puutub kõigepealt kasvule, siis tuleb seda igal juhul, nii endiste kui ka praeguste andmete põhjal, pidada kaunis suureks. Villesmil ajal kirjutatakse, et mandriestlaste keskmine kasv olewat 172,1 cm (peaks olema 172,24 cm, sest arvutuses on eksitud) ja saarlaste keskmine kasv 173,7 cm (tõeliselt peaks olema 173,82 cm).

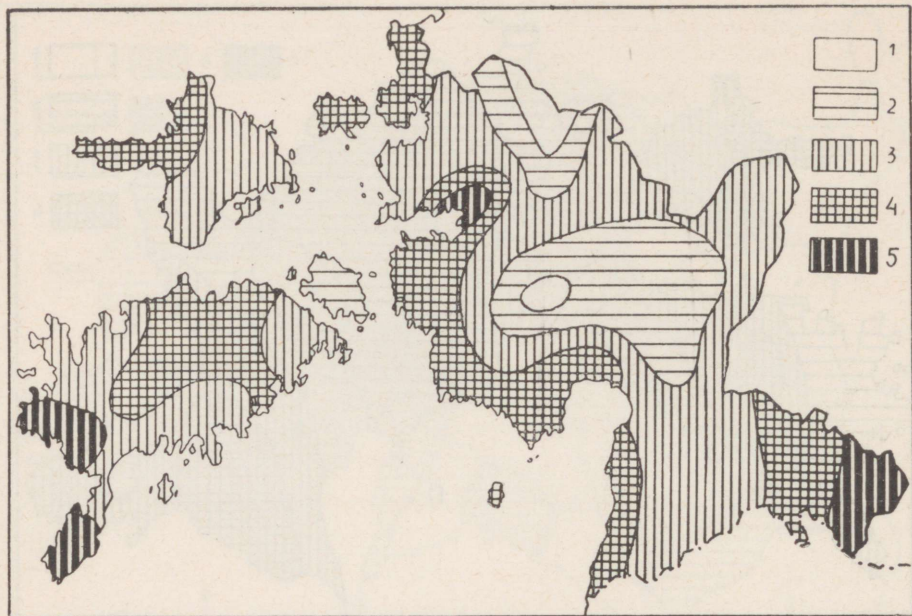

3. joon. Ida-balti töu tüüpide levik Lääne-Eesti maakondades. Idabalti töu tüüpe on: 1 — alla 15%, 2 — 15—25%, 3 — 25—35%, 4 — 35% ja enam.

Kahe aasta eest, oma andmete esialgsel kokkuvõttel, leidsin eestlaste keskmise pikkuse olevat 172,08 cm, praegu aga, kogu andmestiku läbitöötamisel, selgus, et eestlase keskmiseks kasvuks on 172,03 cm. Millest need erinevused? Arvan, et Villem s'i keskmine (172,39 cm ja mitte 172,9 cm, nagu Villem s'ise kirjutab) on liiga suurega vasta tõsioludele. Seda väidet olen põhjendanud juba varemini. Minu enese arvudest tuleks viimast kahtlemata pidada õigemaks, sest andmete esialgse kokkuvõtte ajal oli lühikasvulisest Ida-Eestist, eriti Virumaalt mõõdetute arv veel liiga väike võrreldes pikakasvuliste lääne-eestlastega.

Juba varemini selgunud tõsiasi, et meil kasv on idapoolseis rajoones väiksem kui läänepoolseis, leiab meie andmeist täit kinnitust. Keskmiseks kasvuks osutus:

Saaremaal.	173,3 cm	Pärnumaal.	172,8 cm
Läänemaal.	173,2 „	Tallinnas	172,7 „

4. joon. Tumedate ja tumedate segatüüpide levik Lääne-Eesti maakondades:
 1 — alla 5%, 2 — 5—10%, 3 — 10—15%, 4 — 15—20% ja 5 — üle 20%.

Harjumaal	172,3 cm	Valgamaal	171,3 cm
Järvamaal	171,9 „	Virumaal	171,1 „
Tartumaal	171,6 „	Võrumaal	170,9 „
Viljandimaal	171,3 „	Setumaal	170,1 „

Kõige pikemakasvulisiks eestlasiks on meil seega saarlased. Tõeliselt on seda siiski mandriläänlased, sest muhulased on päriisaarlastega võrreldes pikad ja hiidlased mandriläänlastega võrreldes lühikesevõitu. Igal juhul on aga Saaremaa pikakasvuliste alaks, nii nagu seda on meil kogu läänepoolne Eesti, Lääne-Harjumaaga ja Lääne-Pärnumaaga lõpetades. Ida-Harjumaa, Järvamaa ja Ida-Pärnumaa on meil keskmise kasvuga alaks, kuhu kuulub ka Edela-Tartumaa. Viljandimaa ja kogu Ida-Eesti omab kasvu, mis on meie olude kohaselt alla keskmist, kuna Alutagusel ja Setumaal tuleb kasv koguni lühikeseks hinnata.

Pea pikkuse-laiuse indeks (pea laiuse % pea pikkusest) osutus

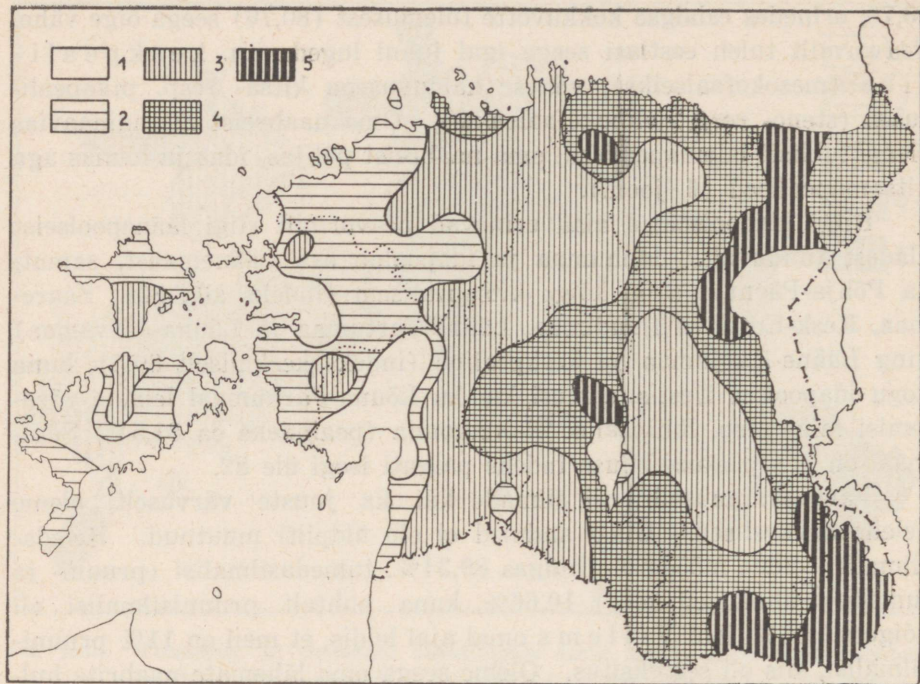
80,70, erinedes esialgse kokkuvõtte tulemusest (80,76) seega õige vähe. Peavormilt tuleb eestlasi seega igal juhul lugeda nn. keskkealisi (mesokefaalseiks), vähese kalduvusega kitsa- resp. pikapealisse (steno- resp. dolihokefaalsusse). Oma naabreist Skandinaavias oleme tublisti laiemapealised, oma naabreist põhjas, idas ja lõunas aga kitsamapealised (6. joon.).

Riigi idapoolsemad alad erinevad peavormilt riigi läänepoolseist aladest tunduvalt. Muhumaa ja idapoolne osa Läänemaast, samuti ka Põhja-Pärnumaa on kõige kitsapealisem (indeks alla 80); Saaremaa, Kesk-Eesti (Viljandimaa, Lääne-Tartumaa ja Lõuna-Järvamaa) ning Lääne-Harjumaa on keskkealine (indeks keskmiselt 80,5), kuna kogu idapoolse Eestis, samuti kui ka Lõuna-Pärnumaal leiame võrdlemisi laia- resp. lühipealise elanikkonna (peaindeks ca 81,5). Setumaal on pea pikkuse-laiuse indeks paiguti isegi üle 82.

Värvusetunnuseilt, nii silmade kui ka juuste värvuselt, oleme heledavärvuselised. Uued andmed ei ole üldpilti muutnud. Heledasilmalisi leidis mõõdetute hulgas 89,34%, tumedasilmalisi (pruuni- ja tumekirjusilmalised koos) 10,66%, kuna puhtalt pruunisilmalisi oli kõigest 6,56%. Kui Villerm's omal ajal leidis, et meil on 11% pruunisilmalisi, siis oli see eksitus. Oleme seega oma lähemate naabrite hulgas üheks heledamasilmaliseks rahvaks. Juuksed olid 73,07% mõõdetuist heledad, s. o. blondid kuni helepruunid (viimased kaasa arvatud), 26,93% mõõdetuist olid nad tumedad (pruunid kuni mustjaspruunid). Ka juuste värvuselt kuulume seega oma lähemate naabrite reas heledamavärvuseliste hulka.

Suurt huvi pakub värvusetunnuste levik. Põhja-, Loode- ja Kagu-Eesti on heledasilmaline, Saaremaa, osalt läänerannikuala ja lõunapoolne Kesk-Eesti on tumedasilmaline. Kogu põhjapoolne Eesti ja osalt Kagu-Eesti on heledajuukseline, saared (Muhumaa välja arvatud), laialdased alad lõunapoolses Kesk-Eestis (alates Lõuna-Pärnumaaga ja lõpetades Kesk-Tartumaaga), samuti kui ka üksikud rannikualad Lääne-Eestis on tumedajuukselised. Silmade ja juuste värvuse leviku seaduspärasused langevad seega üldjoontes kokku. Nagu selgunud, on meil need alad, kus tumedavärvuseliste tõutüüpide osatähtsus suhteliselt kõige suurem, nendeks rajoonideks, kus meie tõuline algupära kõige enam kannatanud (7. ja 8. joon.).

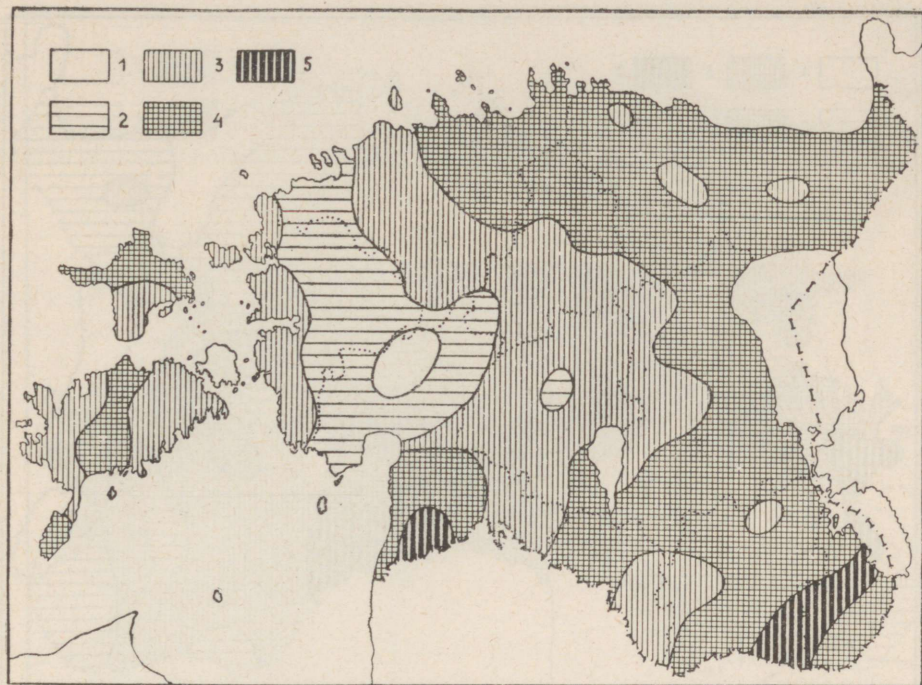
Tuleme nüüd veel korraks meie läinud aasta tööde juurde tagasi.

5. joon. Kasvu levik Eestis. Keskmine kasv: 1 — üle 173,5 cm, 2 — 172,5—173,5 cm, 3 — 171,5—172,5 cm, 4 — 170,5—171,5 cm ja 5 — kuni 170,5 cm.

Nimelt tuleks nimetada tolle aasta kandvamat tööd meie antropoloogilises uurimises, allakirjutanu väitekirja „Lääne-Eesti maakondade eestlaste antropoloogilisi tunnuseid ja tõuline kuuluvus“. Töö põhineb sõjaväes toimetatud mõõtmiste andmeil ja haarab kolm maakonda — Saare, Lääne ja Pärnu. Asjast huvitatud võivad leida kõnesoleva töö kokkuvõtte „Õpetatud Eesti Seltsi aastaraamatus 1937“ (ilm. 1938). Piirdun siin ainult viitamisega jooniseile 3 ja 4, mis on nimetatud tööst võetud, samuti aga teisile jooniseile, mis ka haaravad kõnesolevaid andmeid.

Nimetatud töö on kogu Eestit käsitleva antropoloogilise kirjelduse — *Anthropologia estonica* — esimeseks osaks. Selle valmimiseks jätkub praegu andmete läbitöötamine teiste, veel käsitlemata maakondade alal.

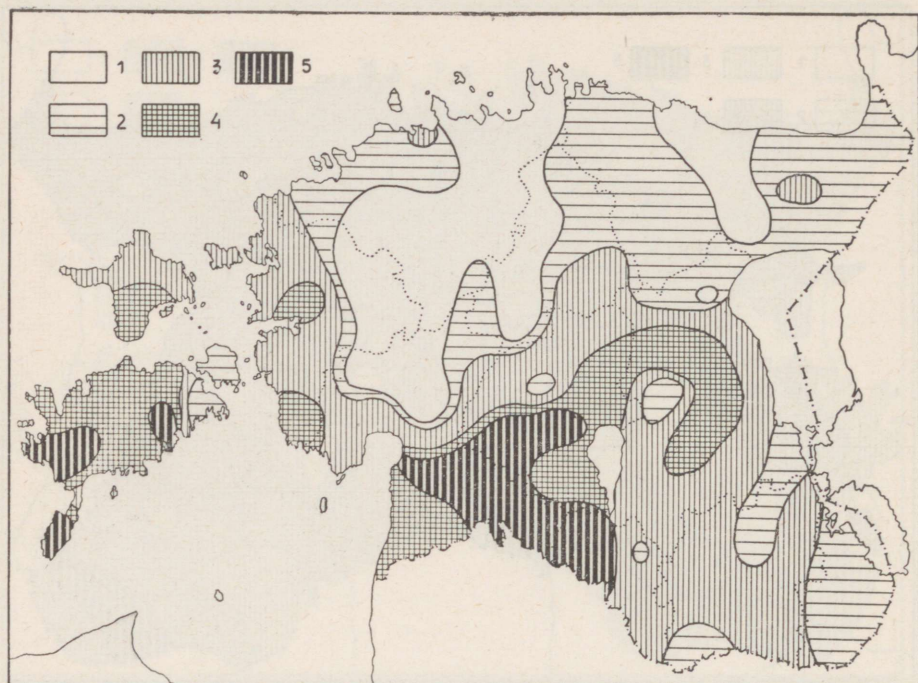
6. joon. Pea pikkuse-laiuse indeksi levik Eestis. Indeks on: 1 — kuni 78,9, 2 — 79,0—79,9, 3 — 80,0—80,9, 4 — 81,0—81,9 ja 5 — 82,0 ja üle selle.

Olles seega lõpule jõudnud meie antropoloogilise uurimise mineviku ja tänapäeva pildi kinnistamisega, tekib loomulikult küsimus: mis saab edasi? Millised oleksid meie edaspidise töö sihid ja ülesanded?

Mul oli juhus sellest juba läinud aastal kirjutada ajakirjas „ERK“ (nr. 7—8) ja mul ei jää muud üle kui peajoontes korrata seda, mis ma seal juba avaldasin.

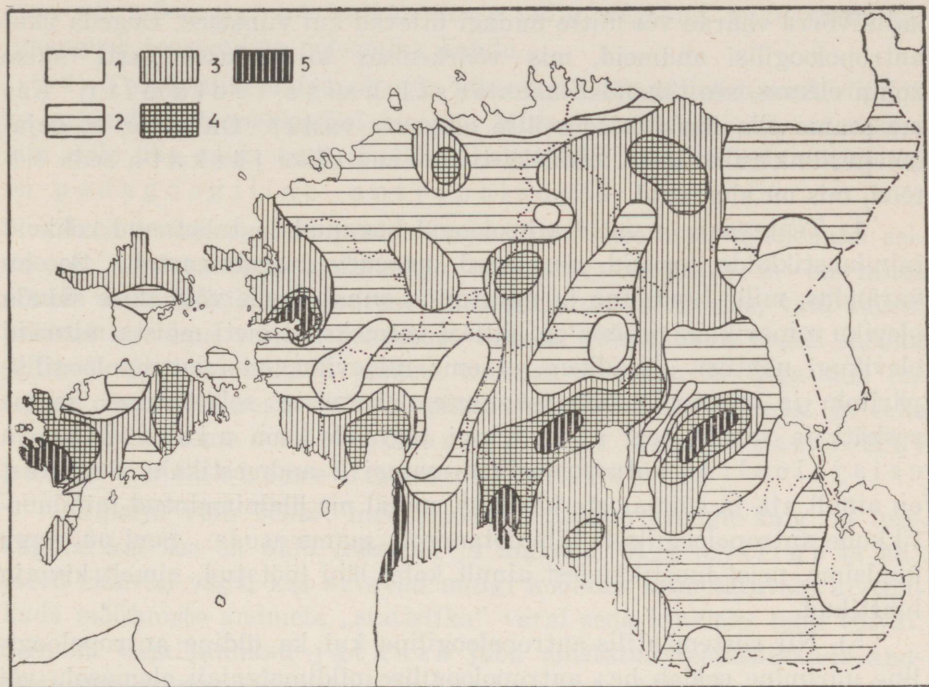
Meie tulevikuülesanded on järgmised:

1) Sõjaväes töötamisel hangitud meeste-andmestiku läbitöötamine tuleb lõpule viia. Käsikäes sellega peab käima, nagu juba tähendatud, meie antropoloogilise kirjelduse ja andmetekogu, *Anthropologia estonica*, koostamine ja väljaandmine. *Anthropologia estonica* kaudu loodame suuta võivat kõrvaldada need väärkujutlused, mis meist nii

7. joon. Heledate juuste levik Eestis. Heledaid juukseid on: 1 — üle 80%, 2 — 75—80%, 3 — 70—75%, 4 — 65—70% ja 5 — 65% ja vähem.

antropoloogilises erikirjanduses kui ka õpperaamatuis olemas ehk õigemini, loodame täita võivat tühiku teaduse varaaidas. Teiseks aitame *Anthropologia estonica* kaudu kaasa idabalti tõu probleemi lahendamisele ja nimelt selle vormirikkuse selgitamisele. Idabalti tõu mõiste on võrdlemisi uus mõiste, kuid vastavat tõugu on juba ammu ja väga mitmeti kirjeldatud. Seda kõike me ei saa seletada teisiti, kui vaid sellega, et idabalti tõug kannab väga mitmekesisist lokaalset ilmet, s. t. on polümorfne tõug. Selgub, et ka meie idabalti tõu vorm või vormid teistest sama tõu vormidest erinevad. Edasi loome *Anthropologia estonica* kaudu oma füüsilise mina tunnetamisele ja hindamisele kindla aluse, rahuldame seda loomupärast huvi, mis meil oma rahva tõulise ja konstitutsionaalse liigestuse ja mitmekesisiduse vastu olemas, ja lõpuks, rajame võimaluse teisile teadusile paremini haarata nii mõningaidki probleeme kui seni.

8. joon. Heledate silmade levik Eestis. Heledasilmalisi on: 1 — üle 93%, 2 — 90—93%, 3 — 87—90%, 4 — 84—87% ja 5 — 84% ja vähem.

2) *Anthropologia estonica* on, vaatamata andmete rohkusele, millele ta rajaneb, vaid ikkagi üldteoseks, teatavaks raamtöoks, millele võib ja millele peab järgnema meie antropoloogiliselt kõige huvitavamate ja oluliselt tähtsate maa-alade üksikasjaline antropoloogiline käsitlemine vastavate monograafiade kujul. Samuti peavad tulema üksikasjalisele läbitöötamisele väga mitmed üldist laadi eriküsimused ja rida üksikasju, mida me senise andmestiku põhjal käsitleda ei saa. Et aga seda võimalikuks teha, tuleb korraldada uusi täiendavaid vaatlusi ja mõõtmisi. Osa neist tuleb kasutada isegi veel *Anthropologia estonica*'s.

3) Mitte vähem tähtis kui eesti mehe antropoloogiline uurimine, on ka eesti naise oma. Eesti mehe kohta on, nagu nägime, vähemalt rohkemal määral andmeid olemas kui eesti naise kohta, ja need ei ole

ka niivõrra väärad või mitte midagi ütlevad kui viimased. Lugeda neid antropoloogilisi andmeid, mis võõrkeelses kirjanduses eesti naise kohta olemas, see tähendab näha eesti naise teotamist. Kas me saame olla ükskõiksed sellise olukorra vastu? On selge, et asjaomane lünk tuleb täita. Selleks tuleb enne kõike jätkata seda eeltööd, mis on alustatud.

4) Teatavasti on meie arheoloogid kogunud ja talletanud rohkeid inimluustikkude kogusid, ning need suurenevad aasta-aastalt. See on varandus, mille tundmine ja mõistmine annab meile võimaluse siduda oleviku minevikuga ja mis on ühtlasi võtmeks, et õieti mõista mitmeid olevikugi nähtusi. Teadkem, et oma mineviku, oma antropoloogilise päritolu ja antropoloogilise suguluse küsimuste selgitamisel saame eeskätt ja sageli isegi ainuüksi tugineda oma ajaloolise ja esiajaloolise antropoloogilise materjali andmestikule. Seepärast on ainult aja ja võimaluste küsimus, millal me ülahnimetatud inimluustikkude antropoloogilisele läbitöötamisele saame asuda. Seni on, nagu kuulsime, neist luustikkudest ainult kolm läbi töötatud, nimelt kiviaja luustikud.

5) Nii süstemaatilis-antropoloogiline kui ka üldine antropoloogiline uurimine eeldab hea antropoloogilise pildimaterjali olemasolu või soetamist. Kui ma siin antropoloogilise piltidekogu loomist nimetan eripunktina, siis päris teadlikult, ja nimelt seepärast, et see töö on küllalt suur ja aegaviitev. Mitte igasugune ettejuhtuv päevapilt ei kõlba antropoloogiliseks tarvitamiseks, vaid vastavaid tüüpe tuleb hooliga otsida ja valida. Ka tuleb pildistatavate tunnused kvantitatiivselt tähistada — jällegi vastavate mõõtmiste varal. Selleks on aga vaja palju liikuda ja palju näha. Heade piltide soetamise küsimus on seoses ka *Anthropologia estonica* väljaandmisega. Sest esimene ja kõige enam mällusööbiv mulje, mis me selle kaudu endist oma naabreile anname, on piltide kaudu antud mulje. Ja seepärast peame hoolitsema, et see oleks õige.

6) Omaette käsitlemist nõuavad meil sotsiaalantropoloogilised küsimused. Tõsi küll, sel alal saame nii mõningaidki uurimise tulemusi oma naabreilt üle võtta, kuid elutingimused, s. o. miljöö ühest ning eluviisid ja harjumused teisest küljest peaksid meil siiski paljudes antropoloogilises tunnuseis meie oma pära kohaselt vastu peegelduma, ja seda on vaja siiski selgitada. Asjaomaste tulemuste valguses saak-

sime nii mõnessegi sotsiaalküsimusse palju selgemat pilku heita kui igasuguse teoreetilise poleemika kaudu.

7) Teoreetilise antropoloogia küsimuste kõrval tuleb meil viljelda ka rakendusantropoloogilisi alasid. Mitmeist niisuguseist tõstaksin siin esile ühe, mida meil eriti innukalt tuleks käsitlemisele võtta, see on pedagoogiline antropoloogia.

Juba pedagoogilises psühholoogias juhitakse alati tähelepanu sellele, et areneva õpilase füüsilise haabituse tundmine ei ole mitte ainult tema füüsilise kasvatuselilmsingimatuks eelduseks, vaid suurel määral ka tema vaimse kasvatuselilmsingimatuks, võimaldades sageli mõista ühtesid või teisi hälbeid õpilase vaimses struktuuris. Aga mis me teame oma õpilasest, eesti õpilase füüsilisest struktuurist ja selle arenemisest, tema antropoloogilisest omapärasest? Kui palju me tunneme oma suurimat vara?

Niipalju võin öelda: meie õpilase füüsilise arengu kulg on teistsugune kui see on näit. sakslasil ja inglasil. Aga milline ta on? Need eksivad väga, kes arvavad mingi koolides toimetatavate arstlike kude mõõtmiste andmete „statistika“ varal seda kindlaks teha võivat. Siin on vaja innukalt jätkata juba alustatud teaduslike andmete kogumist asjaomaste täpsete ja metoodilis-tehniliselt ühtlustatud mõõtmiste ja tähelepanekute varal.

Olles oma areneva noorsoo kehaehituse laadis ja arengu omapäraselgusele jõudnud, võime

a) hästi ülevaatlikult, seoses arstlike kude tähelepanekutega, määrata õpilase füüsilise konstitutsiooni;

b) kindlaks teha, kas ja mis määral tema bioloogiline vanus vastab tema ajalisele vanusele, ja kas ta on suuteline kandma neid kohustusi, mis me temale viimase põhjal ette kirjutame;

c) määrata kindlaks, milles, mis mõttes ja mis määral õpilase kehaline areng ei vasta keskmisele, „normaalsele“;

d) jõuda teoreetilisele selgusele õpilase kehalisis võimeis ja elukutselisis eeldusis;

e) meile avaneb parem võimalus õpilase kehalise ja vaimse arengu parallelismi jälgimiseks ja sellest järelduste tegemiseks;

f) me äratame sel teel õpilasis, kogu noorsoos paratamatult huvi enese vaatlemisele ja tunnetamisele.

Ons need tulemused tühised? Kui öeldakse, et me saame ka ilma selleta läbi, siis on see ju õige, ent kui me sellest järeldused teeme, siis kaotab igasugune otsing ja progress mõtte, siis laskume eksisteerimise tasemele.

Kui ma siin esinen sellise võib-olla suurena tunduva tööprogramiga, siis mitte selleks, et avalikkusele näidata, mis meil antropoloogia alal teha oleks — teha oleks veel palju muudki —, vaid selleks, et esile tõsta seda, mis meil nimetatud alal ilmtingimata teha tuleb ja otsekohe, lähemas tulevikus.

Me elame ruttamise ja enesekaitse ajajärgus. Me elame ajajärgus, kus iga üksiku rahva lugupidamine teiste rahvaste juures tähendab palju ja oleneb peamiselt sellest, kui võrra ta ise seda lugupidamist intensiivse tööga, eeskätt vaimse tööga suudab teiste rahvaste juures võita. Väikerahvaste kohta maksab see mitmekordselt. Seepärast, me peame käed külge panema kõikjal seal, kus me kindlat edu saavutada suudame oma rahvuslikus ja seega ka rahvusvahelises loomingus.

Aga mis me peame siis tegema, et oma eesmäärke saavutada?

Üks on selge: praeguste töövõimaluste juures me edasi ei jõua. Tuletagem meelde, et meie antropoloogiline uurimine toimub praegu hoopis erinevais oludes võrreldes meie teiste rahvuslike teaduste alal teotsemistega. Kui muude teaduste jaoks on vastavad õppetoolid ülikooli juures ja on vastavad töötajate kaadrid, siis antropoloogia jaoks ei ole meil midagi säärast. Sellest tingituna on meie sooviavaldused, mis meie antropoloogilise uurimise võimaldamise viljemise mõttes teeksin, järgmised:

1) Tartu ülikooli juures tuleb luua antropoloogia õppetool. Peaks olema iseenesest mõistetav, et seega antropoloogiline uurimistöö satub hoopis avaramale ja kindlemale rajale, kui see on olnud seni, ja et me siis võime pretendeerida mingile kavakindlale edule. Teiseks, õppetooli ellukutsumisega lahendub antropoloogia õpetamise küsimus, mille järgi meil on vajadus eeskätt pedagoogide, kehakasvatavate, siis edasi osalt arstide, etnograafide ja arheoloogide ridades. Milleks me tõepoolest uurime

ja loome uusi väärtusi, kui meil ei ole kedagi, kes neid vastavate eel-teadmiste puudumisel lähemalt mõistaks ja ellu rakendada suudaks? Kas ei lähe seegi teadmiste hulk, mis üldine antropoloogia praegu juba anda suudab ja milles on väga palju praktilisi väärtusi, meile kaduma, sest et me neist kuski peaaegu midagi ei kuule? Edasi ei tohi me ka seda unustada, et meil on vaja uusi jõude ja on vaja kohta, kus meie noor sellealaliste teadlaste kaader saaks oma jõudu proo-vida ja valmida uute ülesannete täitmiseks.

2) Tuleb luua antropoloogiline uurimisinsti-tuut. Kõige otstarbekam on muidugi, kui see rajatakse õppetooli juurde, vähemalt tegelikult. Õppetool ilma uurimisasutiseta ei saaks täita neid lootusi, mis me oma antropoloogilise uurimise seisukohalt hellitame. Me vajame antropoloogilist instituuti, mis meie antropoloogilist uurimist juhib ja vastavate tööjõudude kaudu meie vajaduste kohaselt teostab. Meie etnograafid, meie folkloristid, ajaloolased jne. on osanud organiseerida asutisi, milles tegeldakse meie inimese vaimse mitmekesiduse uurimisega, arstid, eugeenikud ja vastavad asutised on tegevuses haigete ja alaväärtuslike nii füüsilise kui ka vaimse haabituse selgitamisega, meile on vaja ka antropoloogilist töökeskust, mille ülesandeks on meie normaalinimese, õigemini meie rahva, meie tõuelementide, sekka kogu meie kasvava ja elujõulise noorsoo antropoloogilise mitmekesiduse avastamine. Meie antropoloogiline instituut peab ühtlasi kujunema meie rahvabioloogiliseks arhiiviks, millesse tuleb koondada too teaduslik toormaterjal — mõõtmis- ning märkmelehed, piltidekogud jne., mis meil praegu olemas ja mis edaspidise töö jooksul mitme- ja mitmekordselt peab suurenema. Me peame olema teadlikud, et neis materjalides peitub ka neid väärtusi, mida alles tulevased põlved saavad kasutada ja rakendada. Kas teadsid näit. omaaegsed revisjoniametnikud, et neist märkmeist, mis nad tolle momendi praktilisist vajadusist paberile panid, nüüd tehakse ajalugu? Kas aimasid näit. meteoroloogiliste vaatluste tegijad aastat 50—60 tagasi, et märkmed, mis nad järele jätsid, võimaldavad nüüd suuremaid järeldusi teha kui tol ajal? — Varemalt oli juttu meie inimluustikkude kogudest. Ka need leiaksid kõnesolevas asutises oma õige koha.

Loodame, et aasta kümne pärast võime esineda tublisti suuremate

töötulemuste ülevaatega ja lahedamate töövõimaluste väljavaadetega; loodame, et aasta kümne pärast saame juba kirjutada töötajate perest, kes kindla ühise kava kohaselt edasi ehitavad meie antropoloogilist hoonet, milles võib-olla hakkavad kajastuma ka juba antropoloogia kui iseseisva looduste adusliku distsipliini paremused ja meie oma kooli ilme.